

Onstuitbaar rukt de nationale identiteit op

Column 09-02
Tom Eijsbouts

26/jan '09 FD

Jarenlang heb ik geweigerd het begrip nationale identiteit serieus te nemen. Het is een drijfzandbegrip, een droesem van eigenwaan, frustratie en illusie, intellectueel onhanterbaar. De historicus Kossmann zei dat de nationale identiteit is als een grote kwal op het strand, waar je het best met een grote boog omheen kon lopen.

Mijn weigering is nu onhoudbaar geworden. Het begrip rukt onstuitbaar de dagelijkse conversatie binnen. Het biedt een zekere

uitdrukking aan een onmiskenbare, zij het onbestemde behoefte. Negeren kan niet meer; nu moet dit begrip dus hanteerbaar gemaakt worden.

De minister van schoonheid uit het FD-zakenkabinet, de architecte Francine Houben, deed maandag een intelligente poging. 'Natuurlijk heeft elk land een eigen identiteit' schreef ze, en relativeerde die erkenning in één adem door de identiteit te beschouwen als een verzameling van ingrediënten, waarmee het fascinerend spelen is bij het maken van een gebouw. Zo'n speels gebruik van de identiteit maakt korte metten met de heilige ernst van de identiteitsprofeten.

Tsjechische kunstenaars bespeelden deze week de nationale identiteiten van de EU-landen in een groot plastiek in Brussel. Fransen werden in staking afgebeeld, Italiaanse voetballers copulerend met een bal en Duitsers rijdend op een hakenkruispunt. Dat ze ook hun opdrachtgevers voor de gek hadden gehou-

den was een extraatje.

Het is de vraag of deze ludieke correcties uit de artistieke hoek het loodzware begrip nationale identiteit zelf, en zeker zijn trouwe gelovigen, van hun stuk kunnen brengen. Voor hen is er niet mee te spotten. Daarom is het goed dat het begrip identiteit ook oprukt in het recht en zelfs in het Europese recht. Dat geeft de mogelijkheid van een niet zo zeer ludieke maar misschien wel effectieve bepaling en relativering ervan.

Al enige tijd eist het EU-verdrag dat de Unie de nationale identiteit van de lidstaten eerbiedigt. Die bepaling is echter te breed en te vaag om door de rechter tot bruikbare munt te worden geslagen. In de vernieuwde versie van het verdrag, die over een jaar

Speels gebruik van de identiteit maakt korte metten met de heilige ernst van de identiteitsprofeten

hopelijk van kracht wordt, is deze eis toegesplitst: De Unie eerbiedigt de nationale identiteit van de lidstaten die besloten ligt in hun politieke en constitutionele basisstructuren.

Deze specificatie geeft een weldadige opruiming. De beperking tot politieke en constitutionele basisstructuren zal korte metten maken met ondefinieerbare 'karaktertrekken van het nationale gemoed' ofwel Huitzinga's 'geestesmerk'. En ook met andere inhoudelijke typeringen van de nationale aard die vooral dienen om de nestgeur te cultiveren en vreemden te weren. Koek en zopie, ijspret, worst en Elfstedentocht. Toch laat deze nieuwe bepaling nog genoeg te raden. Maar het raden zal tenminste aan nationale en Europese rechters worden overgelaten, onder begeleiding van de wetenschap.

Onze nationale eigenaardigheden mogen dus voortaan tegen Brussel worden ingezet, maar alleen voor zover ze uitdrukking vinden in ons politiek-constitu-

tionele stelsel. Het klinkt zinnig en eenvoudig, al blijken de verschillende talenversies van de bepaling alweer uiteen te lopen. Dat alles nog afgezien van alle verschillende politieke en constitutionele structuren op zichzelf.

Hoe het zij, geleidelijk aan zal dit ontuchtige begrip identiteit tot de orde worden geroepen. Daarbij is het te hopen en verwachten dat het wat van zijn starre en xenofobe lading verliest. Het recht van een land op eigen identiteit wordt dan eerder gelegd in zijn vermogen om zichzelf in ontwikkeling en in veranderende omstandigheden te blijven definiëren. Niet door het zoeken naar vaste kenmerken van de volksaard of zoiets nostalgisch, maar door in structuren beklievende ervaringen, fouten en successen.

Tom Eijsbouts is hoogleraar Europees constitutioneel recht en zijn geschiedenis aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.